

Taloustieteen tila Suomessa: soveltajan näkökulma*

Jukka Pekkarinen

Ylijohhtaja

Valtiovarainministeriö

Muutama lisähuomio suomalaisesta taloustieteellisestä julkaisutoiminnasta

On syytä kiittää Seppo Honkapohjaa siitä, että hän on avustajineen koonnut mielenkiintoisen, suomalaisen taloustieteellisen julkaisutoiminnan suhteellista asemaa kuvaavan aineiston. On ymmärrettävää, että tällainen ensi kurkistus rajautuu helpoimmin saatavilla oleviin, kansainvälisiin, tutkimusjulkaisujen määrää ja vaikuttavuutta indikoiviin tietokantoihin. Näiden perusteella vahvistuu monta sellaista kehityspiirrettä, joiden jo yleisen tuntuman perusteella on uumoiltu olevan vallalla. Taloustieteellinen julkaisutoiminta on meillä lisääntynyt sekä absoluuttisesti että Suomen koko tieteelliseen julkaisutoimintaan suhteutettuna.

Honkapohja korostaa puheenvuorossaan ehkä turhankin voimakkaasti taloustieteellisen julkaisutoimintamme vähäisyyttä meille luonteviin vertailumaihin suhteutettuna. Kun taloustieteen artikkeleiden lukumääräindikaattorista puhdistaa pois Ruotsin ja taloustieteen

artikkeleiden suhteellista osuutta indikoivan mittarin osalta vastaavasti Norjan, vaikuttavat maittaiset erot sittenkin aika pieniltä – ja oikeastaan aika luonnollisilta, kun ottaa huomioon miten voimakkaan taloustieteen perinteen, tai sen kulttuurisen vaikutuspiirin, maita muut pohjoismaat sekä Itävalta ja Irlanti ovat. Sama havainto pätee mielestäni myös viittausten lukumäärään, jonka osalta täytyy sitä paitsi ottaa huomioon että pienellä julkaisujoukolla, jopa yksittäisellä julkaisulla, voi olla tähän indikaattoriin suuri vaikutus.

Taloustieteen eri osa-alueiden vertailu ei myöskään paljasta suuria yllätyksiä. Honkapohja kiinnittää itse eniten huomiota makrotaloustieteen suhteelliseen asemaan. Tämä on ymmärrettävää, koska asiasta on suomalaisten ekonomistien piirissä viime aikoina keskusteltu. En itse tekisi näistäkään vertailuista aivan niin voimakkaita johtopäätöksiä kuin Honkapohja. Makrotaloustiede ei taloustieteen osaluueena näytä olevan meillä julkaisutoimintaan suhteellisesti ottaen muita pohjoismaita

* *Puheenvuoro Taloustieteellisen Yhdistyksen paneelissa 19.10.2009.*

heikommassa asemassa. Eikä suomalaisen makrotaloudellisen tutkimuksen vaikuttavuuskaan ole tietokannasta tehtyjen latausten perusteella muihin maihin verrattuna kovin huono.

Siinä Honkapohja on kyllä oikeassa, että makrotaloudellinen tutkimus keskittyy meillä suhteettoman suuressa määrin Suomen Pankkiin – mitä seikkaa Juha Tarkka on Pankin näkökulmasta jo aiemmin korostanut. Toiseksi, Honkapohjan ymmärrettävästi sivuuttamaksi Suomen erityispiirteeksi voisi arvailla, että makrotaloustieteen näkyvyys korkean tason kansainvälisissä julkaisuissa on meillä hyvin paljon hänen itsensä varassa.

Honkapohja kiinnittää perustellusti huomiota siihen, että kansainvälisen talouden kysymyksiä käsittelevä julkaisutoiminta on meillä verraten vähäistä. Tämän ohella kiinnittäisin itse huomiota siihen, että julkisia palveluja sivuavan terveyden, opetuksen ja sosiaalipolitiikan taloustieteellinen tutkimus on meillä huolestuttavan vähäistä ainakin taloustieteellisten oppinäytteiden tai alan opettajien tutkimus- ja suuntautumisen perusteella arvioituna.

Kuten Honkapohja puheenvuorossaan itsekin toteaa, olisi hänen esittämiensä aineistojen lisäksi mielenkiintoista tietää, millainen suomalaisen taloustieteen näkyvyys tieteellisissä julkaisuissa on esimerkiksi muihin yhteiskuntatieteisiin verrattuna. Oma arvaukseni on, että tällaisessa vertailussa suomalainen taloustiede pärjäisi ainakin kansainvälisen julkaisutoiminnan ja siihen tehtyjen viittausten osalta verraten hyvin.

Suomalainen taloustiede ja kotimaiset tiedontarpeet

Haluaisin vielä esittää muutaman, lähinnä omaan kokemukseeni perustuvan kommentin

suomalaisen taloustieteen tilasta tutkimustietoa hyödyntävän, talouspolitiikan valmisteluun osallistuvan asiantuntijan kannalta arvioituna.

Voin vahvistaa rohkaisevan, suomalaisen taloustieteen kehitystä koskevan huomion. Valmistumisensa jälkeen työmarkkinoille hakeutuvien ekonomistien teoreettiset ja metodiset perusvalmiudet ovat nykyään yleensä hyvät. Tämä on osoitus kansantaloustieteen opetuksen tason kohoamisesta. Nuorten ekonomistien osalta voi luottaa siihen, että he pystyvät perehtymään nopeasti uusiin kysymyksiin ja työtehtäviin. Tämä luo hyvän pohjan asiantuntijavalmistelun tason kohottamiselle esimerkiksi talouspoliittisten toimenpiteiden valmistelussa.

Ekonomistin koulutuksen saaneiden valmiuksissa on myös toivomisen varaa. Asiantuntijatehtävien näkökulmasta eräs epäkohta on suomalaisten taloudellisten instituutioiden vähäinen tuntemus yliopistosta valmistuneiden ekonomistien keskuudessa. Joskus tuntuu siltä, että tilanne on tässä suhteessa jopa huonontunut. Vasta valmistuneiden tiedot esimerkiksi Suomen työmarkkinoista ja yritysraenteesta, julkisen hallinnon instituutioista, verotuksesta tai sosiaaliturvasta ovat puutteellisia. Jää vaikutelma, että koulutuksessa ei ole riittävästi painotettu tällaisten institutionaalisten peruspiirteiden omaksumisen tarvetta. Taloudellisen analyysin kannalta vielä huolestuttavampaa on, että myöskään kansantalouden tilinpidon perustietojen hallitsemiseen ei valmistuneiden ekonomistien, ei edes tutkijakoulutuksen saaneiden, osalta voi enää luottaa.

Käsitykseni on, että yliopisto-opetuksen ohella nuorten ekonomistien institutionaalisten pohjatietojen puutteellisuus heijastaa suomalaisen taloustieteellisen tutkimuksen painotuksia. Suomalaisten instituutioiden toimintaan ja erityispiirteisiin kohdistuva taloustieteellinen

tutkimus on meillä verraten vähäistä. Tämä käy epäsuorasti ilmi myös Honkapohjan esittelemistä indikaattoreista. Niistä paljastuu, edellä jo mainitsemieni julkisten palvelujärjestelmien ohella, myös toimialataloustieteen samoin kuin, yllättävää kyllä, aluetaloustieteen vähäinen osuus suomalaisissa taloustieteellisissä julkaisuissa.

Taloustiedettä hyödyntävän asiantuntijatyyön kannalta suomalaisia instituutioita koskevan tutkimuksen vähäisyys on harmillista. Asiantuntijahan joutuu leipätyönään hakemaan vastauksia kysymyksiin, miten taloudellinen käyttäytyminen ja taloudelliset lainalaisuudet välittyvät omien instituutioidemme läpi ja miten nämä taloudellista toimintaa säätelevät. Hän joutuu usein toteamaan, että taloustieteen nojaavaa peruskartoitusta omista instituutioistamme ei ole tarjolla.

Saatavilla olevat erillistutkimukset eivät sitä paitsi muodosta yhtenäistä, aiemman tutkimuksen kriittistä erittelyä ja tiedon kumuloitumista edistävää kokonaisuutta. Hyödyllisimmät peruskartoitukset löytyvät ulkomaisia instituutioita käsittelevästä kirjallisuudesta. Suomen osalta tutkimustiedon hyödyntäjä joutuu kokoamaan erillisiä tiedon siruja.

Tätä arviota ei pidä tulkita yksinomaan suomalaisen taloustieteellisen tutkimuksen kritiikiksi. On ymmärrettävää, että meritoitumisen ja kansainvälisten julkaisujen paineessa empiiriset, suomalaisten instituutioiden erityispiirteitä koskevat tutkimushankkeet eivät ole houkuttelevia. Niiden pohjalta on vaikea päästä esille arvostetuimmissa kansainvälisissä tieteellisissä julkaisuissa. Näin ne eivät palvele tehokkaasti myöskään akateemista meritoitumista.

Suomalaisiin instituutioihin porautuvan taloustieteellisen tutkimuksen vähäisyyttä selittää myös se, etteivät tällaista tutkimustietoa tarvit-

sevat asiantuntijaorganisaatiot ole riittävässä määrin vuorovaikutuksessa tutkimuksen kanssa. Nämä asiakkaat eivät usein pysty tarjoamaan tutkijoiden ammatillisesti palkitseviksi kokemia tutkimushaasteita. Myös kysynnän puute on siis vaikuttanut soveltavan tutkimuksen vähäisyyteen.

Tutkimuksen ja sitä hyödyntävän asiantuntijatyyön välisen vuorovaikutuksen vähäisyys on haitaksi myös tutkijakoulutuksen saaneiden ekonomistien työnsaantimahdollisuuksien ja uranmuodostuksen kannalta. Tutkijakoulutuksen lisääntymisen myötä on väitelleistä ekonomisteista näet entistä suuremman osan hakeuduttava asiantuntijatehtäviin.

On odotettavissa, että väitelleiden ekonomistien tarjonnan kasvu ja työmarkkinoiden uranäkymät lisäävät vähitellen omalla painollaan soveltavan tutkimuksen kiinnostavuutta ja lisää myös asiantuntijoiden ja tutkijoiden välistä vuoropuhelua. Mutta tätä vuorovaikutusta on syytä pyrkiä lisäämään myös aktiivisin toimenpitein.

Asiantuntijaorganisaatioiden tulisi ensiksin parantaa tutkimusosaamisen hyväksikäytössä omaa asiakasosaamistaan. Tutkimustarpeet pitäisi pystyä täsmentämään sellaiseen muotoon, että ne ovat tutkimuksellisesti mielekkäitä ja tutkijayhteisön välinein vastattavissa. Tässä auttaa jatkuva, tiivis yhteydenpito tutkijoiden kanssa.

Tutkimuksen hyödyntäminen edellyttää luonnollisesti myös sitä, että asiantuntijaorganisaatiolla on käytettävissään riittävästi rahoitusta. Tutkimuspalvelut ovat suhteellisen kalliita. Julkisen talouden säästötoimissa toivottavasti vältetään kohtuuton tutkimusmäärärahoihin puuttuminen.

On myös syytä kehittää sellaisia instituutioita ja foorumeita, jotka edistävät asiantuntijoi-

den ja tutkijoiden välistä kommunikaatiota. Talousneuvoston sihteeristö on kehittänyt toimintaansa tässä mielessä hyvään suuntaan ja on onnistunut käynnistämään verraten pienin resurssein hedelmällisiä, tutkijoiden toteuttamia selvityshankkeita. Valtiovarainministeriö puolestaan pyrkii kehittämään yhteistyötään Valtion taloudellisen tutkimuslaitoksen kanssa.

Julkisen hallinnon on edelleen tehostettava tutkimuksen hyödyntämistä sekä talouspoliittisten toimenpiteiden valmistelussa että niiden vaikutusten arvioinnissa. Martti Hetemäen puheenjohtolla parhaillaan istuva verotyöryhmä tarjoaa hyvän esimerkin siitä, miten tutkimustietoa voidaan käyttää laajamittaisesti hyväksi talouspoliittisten päätösten pohjaksi tarjotussa asiantuntijatyössä.

Politiikan vaikutusarvioinneissa on meillä edistytty. Arviointityö on silti yhä hajanaista. Poliittikkapäätöksiä tehtäessä ei arviointitarpeeseen kiinnitetä riittävästi huomiota. Reformit voitaisiin suunnitella etukäteen niin, että niiden arviointi kävisi paremmin päinsä esimerkiksi koeasetelmin. Reformeista päätettäessä tulisi arviointiin varata myös riittävä rahoitus.

On niin ikään tarpeen kehittää edelleen asiantuntijoiden ja tutkijoiden keskustelufoorumeita. Taloustieteellisellä Yhdistyksellä on tässä oma tehtävänsä. Myös Kansantaloudellinen aikakauskirja on tältä kannalta tärkeä keskustelufoorumi. Se onkin kehittynyt tässä suhteessa hyvään suuntaan.

Uusiakin foorumeja voitaisiin harkita. Esimerkiksi Ruotsissa hyvin liikkeelle lähtenyt Finanssipoliittinen neuvosto on mielenkiintoinen esimerkki. Sen soveltamista omiin oloihimme sietäisi harkita. Meillä tällainen tutkijayhteisön muodostama arviointielin toimisi alkuvaiheissa ehkä parhaiten tutkijoiden, asiantuntijoiden ja päätöksentekijöiden välisen dialogin opetteluareenana. Sen myötä tutkijayhteisö pääsisi aiempaa kiinteämmin yhteyteen talouspolitiikan valmistelun kanssa ja oppisi ymmärtämään talouspolitiikan toimeenpanon reunaehdoja. Säännöllisen, tunnustetun statuksen omaavan arvioinnin myötä tutkijat saisivat myös uusia tutkimusvirikkeitä. Neuvostolla olisi hyvä olla käytettävissään myös tutkimusvaroja. Näin talouspolitiikan ja tutkimuksen välisen vuorovaikutuksen perusta vähitellen vahvistuisi – kummankin osapuolen eduksi. □